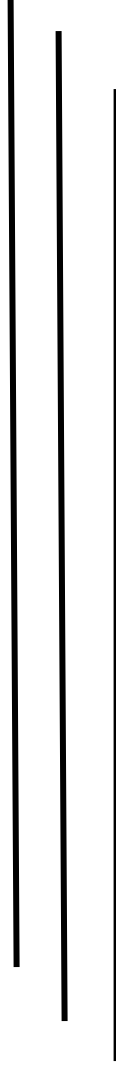

नियम/दता नं. ३१

सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण निर्देशिका, २०७६

गाउँपालिका बाट स्वीकृत भएको मिति : २०७६।०८।२७

छथर जोरपाटी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
जोरपाटी धनकुटा, १ नं. प्रदेश, नेपाल

सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण निर्देशिका, २०७६

प्रस्तावना :

छथरजोरपाटी गाउँपालिका अन्तर्गत का वासिन्दाहरुलाई वर्षे भरि सिंचाइ सेवा उपलब्ध गराउनका लागि बहुउद्देश्यीय लगायत सतह सिंचाइ, भूमिगत जल सिंचाइ, नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ, लिफ्ट सिंचाइ प्रणालीको विस्तार, प्रवर्द्धन तथा विकास गर्न, विगतमा विकास गरिएका सिंचाइ संरचनाहरुबाट वर्षेभरि सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउनका लागि संभाव्यताका आधारमा अन्तर-जलाधार जल स्थानान्तरण (Inter Basin Water Transfer) हुने आयोजना, जलाशययुक्त (Reservoir Based) आयोजनाको निर्माण गर्ने तथा स्थानीय स्तरमा उपलब्ध सतह तथा भूमिगत जलस्रोतको संयोजनात्मक (Conjunctive Use) उपयोग गर्न, सिंचाइ प्रणालीको विकास एवं व्यवस्थापनमा जनसहभागितामूलक पद्धतिलाई प्रभावकारी रूपमा लागू गर्न उपभोक्ता संस्थालाई जिम्मेवार र उत्तरदायी तुल्याउन, सिंचाइ क्षेत्रको प्रभावकारीता वृद्धि गर्न संस्थागत सुदृढीकरण तथा जनशक्तिको विकास र परिचालन गर्न तथा जनसंख्या वृद्धि, आप्रवासन, जलवायु परिवर्तन तथा जलउत्पन्न प्रकोपका कारण पानीका स्रोत तथा तिनको सिंचाइजन्य उपयोग तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण गर्न परेको प्रतिकूल प्रभावको अध्ययन गरी अनुकूलन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गर्न गाउँपालिकाको पूर्वाधार सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा ९, १०, ४२ कार्यान्वयन गर्न र प्रशासकीय निर्देशिकानियमित गर्ने ऐन, २०७४ को उपदफा ३ को अधिकार प्रयोग गरी छथरजोरपाटी गाउँपालिका स्तरीय सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण निर्देशिका, २०७६ जारी गरिएकोछ।

परिच्छेद-१ प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (१) यस निर्देशिकाको नाम सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण निर्देशिका, २०७६ रहेको छ।
- (२) यो निर्देशिका गाउँपालिका द्वारा स्वीकृत भए पछि तुरुन्त लागू हुनेछ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,

- (क) “गाउँपालिका” भन्नाले छथरजोरपाटी गाउँपालिकालाई सम्झनु पर्नेछ।
- (ख) “ऐन” भन्नाले पूर्वधार विकास सम्बन्धी ऐन, २०७५ लाई सम्झनु पर्नेछ।
- (ग) “गाउँकार्यपालिका” भन्नाले छथरजोरपाटी गाउँकार्यपालिकालाई सम्झनु पर्नेछ।
- (घ) “अध्यक्ष” छथरजोरपाटी गाउँपालिका का अध्यक्षलाई सम्झनु पर्ने छ।
- (ङ) “उपाध्यक्ष” छथरजोरपाटी गाउँपालिकाका उपाध्यक्षलाई सम्झनु पर्ने छ।
- (च) “निर्माण कार्य” भन्नाले कुनै योजना वा प्रणालीको सम्पूर्ण वा केही भागको निर्माण, पुनर्निर्माण, सुधार, मर्मत सम्भार एवम् प्रणालीको सञ्चालन अन्तर्गत गरिने कार्यलाई बुझाउँदछ।
- (छ) “योजना” वा “प्रणाली” भन्नाले गाउँपालिका द्वारा वा स्थानीय लाभग्राही वा अन्य कुनै व्यक्ति वा संघ संस्थाले निर्माण गरेको वा गरिरहेको वा हुने तथा गाउँपालिकाको लगानी भइरहेको वा यस निर्देशिका वमोजिम हुने कुनै सिंचाइ योजना वा प्रणाली तथा जलउत्पन्न प्रकोप सम्बन्धी योजनालाई बुझाउँदछ।
- (ज) “प्याकेजिङ्ग” भन्नाले संचालित योजना एउटै निर्माण कार्यलाई वा सो कार्यको प्रकृति, अवस्थिति, आदि हेरी निर्माण कार्यको लागत अनुमान पालिकास्तरबाट स्वीकृत हुने समयमै दुई वा दुईभन्दा बढी खण्डमा विभाजन गरी स्वीकृति गराउने कार्यलाई बुझाउँदछ।
- (झ) “उपभोक्ता” भन्नाले निश्चित लक्ष्य प्राप्त गर्न संचालित योजना वा प्रणालीबाट प्रत्यक्ष लाभान्वित हुने व्यक्ति वा सदस्यलाई बुझाउँदछ।
- (ञ) “साधारण सदस्य” भन्नाले संचालित योजना वा प्रणालीबाट प्रत्यक्ष लाभान्वित हुने लाभग्राही परिवारको प्रतिनिधिलाई बुझाउँदछ।
- (ट) “उपभोक्ता संस्था” भन्नाले निर्देशिकामा उल्लेख भए वमोजिका लक्ष्य प्राप्तीका लागि लाभग्राही वा सेवाग्राहीहरु सहभागी भई दफा-१० वमोजिम गठीत संस्थालाई बुझाउँदछ।
- (ठ) “उपभोक्ता समिति” भन्नाले दफा-१० वमोजिम गठीत संस्थाका पदाधिकारीहरु अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, कोषाध्यक्ष, सचिव लगायत अन्य सदस्यहरुलाई बुझाउँदछ।

- (ड) “साधारण सभा” भन्नाले उपभोक्ता संस्थामा आवद्ध सम्पूर्ण सदस्यहरु सहभागी भै वार्षिकरूपमा गरिने पुर्ण भेलालाई बुझाउँदछ ।
- (ढ) “कुलो” भन्नाले मुल वा शाखा वा उपशाखा वा प्रशाखा वा कुनै खोला वाट निस्कने २ ४ हे. सम्म क्षेत्रफललाई सिचाई सेवा पुर्चाउनेलाई बुझाउँदछ ।
- (ण) “साना सिचाई” भन्नाले १ हे. देखि २५ हे. सम्म क्षेत्रफललाई सिचाई सेवा पुर्चाउने आयोजनालाई बुझाउँदछ ।
- (त) “मझौला सिचाई” भन्नाले २६ हे. देखि ५०० हे. सम्म क्षेत्रफललाई सिचाई सेवा पुर्चाउने आयोजनालाई बुझाउँदछ ।
- (थ) “ठूला सिचाई” भन्नाले ५०१ हे. देखि १००० हे. सम्म क्षेत्रफललाई सिचाई सेवा पुर्चाउने आयोजनालाई बुझाउँदछ ।
- (द) “वृहत सिचाई” भन्नाले १००० हे. भन्दा वढी क्षेत्रफललाई सिचाई सेवा पुर्चाउने आयोजनालाई बुझाउँदछ ।
- (ध) “शाखा वा शाखा कार्यालय” भन्नाले गाउँपालिकाको सिचाई तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण शाखा वा वडाकार्यालयहरुका उप शाखा वा तोकिए वमोजीमका शाखा उपशाखाहरुलाई समेत बुझाउँदछ ।
- (न) “उपभोक्त द्वारा संचालित प्रणाली” भन्नाले गाउँपालिका वा अन्य सरकारी निकाय वा गैर सरकारी सस्था वा कुनै दातृ निकाय द्वारा निमार्ण भई पुर्ण रूपमा उपभोक्ताद्वारा संचालित सिचाई प्रणालीलाई बुझाउँदछ ।
- (प) “परम्परागत सिचाई प्रणाली” भन्नाले कृषकहरु द्वारा निर्मित एवं संचालित नदी खोला तथा पानीका अन्य श्रोत वाट वाध बनाई कुलो, नहर पैनी वा टचूवेलको माध्यम द्वारा भूमिगत पानी प्रयोग गरी सिचाई गर्ने प्रणाली लाई बुझाउँदछ ।
- (फ) “लिफ्ट सिचाई प्रणाली” भन्नाले सिचाई गर्ने पर्ने क्षेत्र भन्दा कम उचाईमा रहेको पानीको श्रोत वाट विद्युतिय वा अन्य उर्जाको प्रयोग गरी सिचाई गर्नु पर्ने कृषि भूमिमा पानी पुर्चाउने आयोजनालाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ब) “भूमिगत जल सिचाई प्रणाली” भन्नाले डिप टचूवेल, स्यालो टचूवेल,ईनार आदी बनाई जमिन मुनिको पानी तानेर सिचाईमा प्रयोग गर्ने प्रणालीलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (भ) “संचालक” भन्नाले आयोजना प्रणाली सम्बन्धी निमार्ण र व्यवस्थापनका लागि निर्देशिकाले निर्दिष्ट गरेको जिम्मेवार पदाधिकारी वा संस्थालाई सम्भन्नु पर्नेछ ।
- (म) “सम्झौता” वा “खरीद सम्झौता” भन्नाले यसै उपभोक्ता संस्था मार्फत सञ्चालन गर्नको लागि कार्यालय र संस्था बीच तोकिएका शर्तहरु मान्य हुने गरी गरिने लिखित करारनामा वा कबुलियतनामालाई सम्भन्नु पर्नेछ । लागि

३. उद्देश्य :

- १ कृषिमा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्न टेवा पुर्चाउनका लागि मुलुकमा उपलब्ध जलस्रोतको अधिकतम् उपयोग गरी सिंचाइ क्षेत्रको दिगो विकास एवं विस्तार गर्ने ।
- २ सिंचाइ संरचनाहरुको उचित मर्मत संभार, प्रभावकारी जल व्यवस्थापन, आधुनिकीकरण गर्ने तथा नयाँ सिंचाइ योजनाहरुको निर्माण गरी वर्षे भरि भरपर्दो सिंचाइ सेवा पुर्चाउने ।
- ३ सिंचाइका लागि सतह तथा भूमिगत जलस्रोतलाई संयोजनात्मक रूपमा उपयोग गर्ने ।
- ४ संभाव्यताका आधारमा गाउँपालिकाको सवै क्षेत्रमा सिंचाइको संतुलित र सामन्जस्ययुक्त विकास गर्ने ।
- ५ बहुउद्देश्यीय जलाशय एवं अन्तर जलाधार जलस्थानान्तरण योजना लगायत सिंचाइसम्बन्धी प्रविधिको विकास तथा कार्यान्वयन गर्न सक्षम हुने गरी संगठनात्मक सुधार तथा जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- ६ निर्माण प्रणालीमा स्थानीय उपभोक्ता वा लाभग्राहिहरुमा अपनत्वको भावना जगाई गुणस्तरियता तथा दिगोपना सुनिश्चित गर्ने गराउने ।
- ७ उपभोक्ता वा लाभग्राहीको सार्थक सहभागिता गराउने ।

४. कार्यक्षेत्र:

- १ सतह सिंचाइ सम्बन्धीकार्यहरु
- २ भूमिगत सिंचाइ सम्बन्धीकार्यहरु
- ३ परम्परागत सिंचाइ तथा नविनतम प्रविधिमा आधारित सिंचाइ सम्बन्धी कार्यहरु
- ४ नदी तटवन्ध तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्यहरु

परिच्छेद-२

आयोजना तथा उपभोक्ता संस्था मार्फत संचालन गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था

५. उपभोक्ता संस्थाबाट संचालन गर्न सकिने आयोजना सम्बन्धीव्यवस्था:

- १ सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावलीमा उल्लेखित सिमा भित्रका योजनाहरूका देहाय बमोजिमका कार्यहरू (आजनाहरू) उपभोक्ता संस्था मार्फत सञ्चालन गराउन सकिनेछन् ।
 - (क) श्रममूलक तथा स्थानीय क्षमता र स्रोतसाधनमा आधारित कार्यहरू
 - (ख) स्थानीयस्तरमा रोजगारी सिर्जना गर्ने कार्यहरू
 - (ग) अधिकतम उपभोक्ताहरू सहभागी हुनसक्ने प्रकृतिका कार्यहरू
 - (घ) यस प्रक्रियाबाट सम्पादन गराउदा मितव्ययी र दिगो हुनसक्ने प्रकृतिका कार्यहरू
- २ उल्लेखित कुल लागत अनुमान रकममा मूल्यअभिवृद्धि गरेको रकम, ओभरहेड रकम, साधारण कन्टिन्जेन्सिज्को रकम, बीमा वापतको रकम तथा उपभोक्ताले व्यहोर्नु पर्ने अंश वापतको रकम समावेश हुनु पर्नेछ ।
- ३ उपभोक्ता मार्फत सञ्चालन गरिने कार्यहरूका हकमा देहायका विधिहरू अवलम्बन गरिने छन् ।
 - (क) मूल लागत अनुमान स्वीकृति हुने क्रममै गाउँपालिकाको तर्फबाट व्यहोरिने कामको अंश र उपभोक्ताले जनसहभागिता वापत व्यहोर्नु पर्ने कामको अंश छुट्टिने गरी प्याकेजिङ्ग गर्नु पर्दछ तथा सोही प्याकेजिङ्ग बमोजिम कार्य सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।
 - (ख) मूल लागत अनुमान स्वीकृति हुने क्रममै गाउँपालिकाको तर्फबाट गरिने कार्यलाई उपभोक्ताले भुक्तानी पाउने गरी गर्ने कार्य र अन्य प्रक्रिया अपनाई गराउने कार्यमा विभाजन गरी सोही अनुसार सम्पादन गराउनु पर्नेछ ।
 - (ग) मूल लागत अनुमान स्वीकृत नभएका कार्यहरूका हकमा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा व्यवस्था भएको बजेटलाई नै मूल लागत अनुमान मानी कार्य सम्पादन गराउनु पर्दछ ।
 - (घ) स्वीकृत कार्यक्रममा अलग अलग शीर्षकमा उल्लेखित विभिन्न कामहरूको आवश्यकता र औचित्यका आधारमा अलग अलग लागत अनुमान तयार गर्न सकिनेछ ।
 - (ङ) स्वीकृत कुल लागत अनुमान र प्याकेजिङ्गलाई खण्डित वा रिप्याकेजिङ्ग गरी काम गराउनु परेमा पालिकाको स्वीकृति अनिवार्य लिनुपर्नेछ ।
 - (च) दफा ५.१ को सिमा माथिका आयोजनाहरू बोलपत्र मार्फत काम सम्पादन गराउँदा बचत भएको रकम प्रयोग गरी थप काम गराउनु परेमा निर्देशिका बमोजिम उपभोक्ता संस्था द्वारा गराईनेछ ।
- ४ जनसहभागिताको हकमा सिंचाइ, जलउत्पन्न प्रकोप सम्बन्धी कार्यहरूका लागि प्रचलित सिंचाइ नीति, २०७० तथा जलउत्पन्न प्रकोप नीति र पुर्वधार विकास सम्बन्धीऐन, २०७५ मा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ । साथै सिंचाइ (कुलो पैनी निर्माण स्थल) का लागि आवश्यक पर्ने जग्गा उपभोक्ताले निःशुल्क रूपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ र सो समेतलाई तोकिए बमोजिमको जनसहभागिताको अंशमा समावेश गराईने छ । तर साना सिंचाइ सम्बन्धिक कार्यक्रम/आयोजनाहरू कृषि समुह, कृषि सहकारीहरू वाट संचालन गर्न वाधा पर्ने छैन ।

६. कार्य सञ्चालन गर्ने उपभोक्ता संस्थाको छनौटका आधार:

- यस निर्देशिका बमोजिम तोकिएका कार्यहरू सञ्चालन गर्नका लागि देहाय बमोजिमका उपभोक्ता संस्थाहरू छनौट गर्न सकिनेछ
- १ कार्यसञ्चालन गर्नका लागि कार्यालय र उपभोक्ता संस्थाबीच सम्भौता हुनअघि नै सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थाको उपभोक्ता समिति अथवा सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण निर्देशिका, २०७६ बमोजिम गठित उपभोक्ता संस्था दर्ता वा नविकरण भएको हुनु पर्नेछ ।
 - २ तोकिएका कार्यहरू सञ्चालन गर्न श्रम, सीप र दक्षता एवं पूँजीगत तथा संस्थागत दृष्टिकोणले समेत उपभोक्ता संस्था सक्षम हुनु पर्नेछ ।

- ३ नयाँ निर्माण वा पुनर्निर्माण (Major/Minor Rehabilitation) को हकमा सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यको लागत अनुमान सम्बन्धित निकायबाट स्वीकृत भइसकेपछि उपभोक्ताका तर्फबाट तोकिए बमोजिम व्यहोर्नु पर्ने नगद अंश बराबरको रकम उपभोक्ता संस्थाको बैंक खातामा जम्मा गरी सोको भौचर सम्बन्धित शाखामा सम्झौता पूर्व पेश गरेको हुनु पर्नेछ ।

७. आयोजना पहिचान, अध्ययन तथा छनौट:

- १ सिंचाइ आयोजनाको विकास र निर्माण गर्दा प्राविधिक, सामाजिक, आर्थिक तथा वातावरणीय पक्षको अध्ययन गरी निर्दिष्ट मापदण्डका आधारमा पहिचान तथा छनौट गरिनेछ ।
- २ सामाजिक न्याय, सन्तुलित विकास, वातावरणीय सन्तुलन, बाली विविधीकरण, व्यवसायीकरण र बढी आर्थिक प्रतिफल दिने कुरालाई ध्यानमा राखी सिंचाइ आयोजनाको छनौट गरिनेछ । यसका साथै सिंचाइको लागि वर्षैभरि पानी उपलब्ध गराउन सक्षम हुने गरी भूमिगत र सतह जलस्रोतको संयोजनात्मक उपयोग (Conjunctive Use) का संभाव्यतालाई समेत आयोजना छनौटको आधारका रूपमा लिइने छ । यसरी आयोजना छनौट गर्दा आवश्यकता अनुसार सरोकारवाला निकाय, वडा कार्यालय तथा कृषि शाखा सँग समन्वय गरिनेछ ।
- ३ सिंचाइ सम्बन्धी गुरुयोजना र राष्ट्रिय जलस्रोत रणनीति अनुरूप एक जलाधार क्षेत्रको पानी अर्को जलाधार क्षेत्रमा प्रयोग गर्न आयोजनाको सम्भावनालाई समेत मध्यनजर राखी हरेक जलाधार क्षेत्रभित्र बहुउद्देश्यीय लाभ प्राप्त हुने प्रकृतिका आयोजनाको अध्यावधिक सूची तयार गर्नुका साथै तिनको प्राथमिकता क्रमका आधारमा कार्यान्वयन गर्ने ।
- ४ सिंचाइ प्रणालीले पुऱ्याउने सेवाको अनुगमन गर्दा पानीको परिमाण, सिंचित क्षेत्रफल, बाली सघनता, उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि, उपभोक्ता संस्थाको आर्थिक स्थिति र कार्यक्षेत्रमा हुनसक्ने परिवर्तनलाई आधार मानिनेछ ।
- ५ गाउँपालिका र उपभोक्ता संस्थाको सक्रिय संलग्नतामा जलाधार क्षेत्रभित्र रहेका तथा सम्भाव्य प्रणालीको विस्तृत आधारभूत तथ्याङ्क तयार पारी स्थानीय स्तरमा आवधिक योजना बनाइने ।
- ६ एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनको अवधारण अनुरूप आयोजना छनौट गर्ने ।
- ७ गाउँपालिका जल उपभोक्ता संस्था तथा स्थानीय समुदाय समेतको सहयोगमा ठूला तथा मझौला आयोजनाको अध्ययन गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- ८ सिंचाइ क्षेत्रको विकास, विस्तार तथा लगानीमा भौगोलिकता तथा क्षेत्रीय समानता र सन्तुलनका आधारमा आयोजनालाई प्राथमिकता दिने ।
- ९ सूचना, शिक्षा र संचारका विधिको माध्यमबाट उपभोक्तालाई आयोजना छनौट कै चरण देखि प्रत्यक्ष सहभागी गराइनेछ ।

८. गाउँपालिका स्तरिय संचालन गर्न सकिने अन्य आयोजना सम्बन्धीव्यवस्था:

- १ यस क्षेत्रको विकास तथा बिस्तार सम्बन्धी चुनौतीहरुलाई सम्बोधन गर्न नदी जलाधार क्षेत्रको एकीकृत विकास तथा व्यवस्थापन समेत हुने गरी गाउँपालिकास्तरमा सिंचाइ गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- २ गाउँपालिकाले सिंचाइ सुविधा प्राप्त क्षेत्रलाई सिंचित क्षेत्र घोषणा गर्नेछ । घोषित सिंचित क्षेत्रभित्रको जग्गा गैरकृषि प्रयोजनका लागि उपयोग गर्नुपूर्व आवश्यकता अनुसार गाउँपालिकाको अनुमति अनिवार्य रूपमा लिनु पर्नेछ ।
- ३ सिंचाइ सुविधा प्राप्त क्षेत्रमा कृषि उत्पादन बढाउनको लागि सरोकारवाला सरकारी/गैरसरकारी निकाय सँग आवश्यक समन्वाय, सहकार्य र साभेदारी गरि नयाँ आयोजनाहरु संचालन गर्न पहल गरीनेछ ।
- ४ भौगोलिक र धरातलीय भिन्नताको आधारमा विविध प्रकृतिको सिंचाइ प्रविधि, संरचना र स्रोतको आवश्यकता र महत्वलाई उचित तवरले दृष्टिगत गरी तिनीहरु सबैको उच्चतम उपयोग गर्दै यस क्षेत्रमा थप अध्ययन र अनुसन्धानको कार्यहरु संचालन गरिनेछ ।
- ५ सिंचाइ सम्बन्धी आयोजना तर्जुमा गर्दा एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका सिद्धान्तलाई अवलम्बन गरिनेछ ।
- ६ मौसमी वर्षाको पुरक (Supplementary) को रूपमा विकसित सिंचाइ प्रणालीलाई वर्षैभरि सिंचाइ (Year-round Irrigation) सुविधा पुऱ्याउन जलाशय निर्माण, वर्षाको पानी संचय गर्ने पद्धतिको अवलम्बन र भूमिगत

जलस्रोतको विकास, संरक्षण, सम्बर्द्धन र उपयोग गरिनेछ । वर्षमा जम्मा हुने पानीको समुचित निकास (Drainage) को व्यवस्था गरिनेछ ।

- ७ सिंचित क्षेत्रमा बहुउद्देश्यीय जलाशययुक्त (Reservoir-based) तथा अन्तर जलाधार जलस्थानान्तरण (Inter-basin Water Transfer) प्रकृतिका जलस्रोत आयोजनाहरू प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- ८ उपलब्ध भूमिगत जल भण्डारलाई सिंचाइको महत्वपूर्ण स्रोतको रूपमा विकास र उपयोग गरी आवश्यक संरक्षण गरिनेछ ।
- ९ गुणस्तरीय सिंचाइ प्रणालीहरूको निर्माण, मर्मत, संचालन तथा व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्र, सहकारी समूह तथा समुदायलाई सहभागी गराउने कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
- १० खाली बाभो तथा पर्ती जग्गामा सिंचाइ क्षेत्र विस्तार गरी गरिवी न्यूनीकरण गर्न जोड दिइनेछ ।
- ११ जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई सम्बोधन गर्न जलवायु जोखिम व्यवस्थापन एवं प्रकोप जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुका साथै अनुकूलन र अल्पीकरण (Adaptation and Mitigation) मा पनि जोड दिई कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- १२ सिंचाइ क्षेत्रमा लैङ्गिक समानता, सकारात्मक विभेदको अन्त्य तथा सामाजिक समावेशीकरण सुनिश्चित गरिनेछ ।

परिच्छेद-३

आयोजना संचालन, उपभोक्ता संस्था गठन, दर्ता एवं व्यवस्थापन

९. आयोजना सञ्चालनका लागि प्रस्ताव आहवा/सूचना प्रकाशन :

यस निर्देशिकाअनुसार देहाय बमोजिम सूचना प्रवाह गरि आयोजनाहरू संचालन गरिनेछ ।

- १ शाखाले प्रत्येक आ.व. मा आफु अन्तर्गतको कार्यक्रम स्वीकृत भएपछि सरोकारवालाहरूको जानकारीको लागि सोको विवरण सार्वजनिक गरी सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । निर्देशिका
- २ सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थाले सम्बन्धित पालिकाको शाखामा कार्यसञ्चालनका लागि प्रस्ताव पेश गर्न सक्नेछ ।
- ३ प्रस्ताव साथ आफूले गर्न चाहेको कामको विवरण, सो कामको लागत मध्येबाट आफूले व्यहोर्न तयार रहेको अंश तथा सोको प्रकृति (नगद,जनश्रमदान आदि), काम सम्पन्न गर्न आवश्यक रहेको समय तथा अन्य आवश्यक कुराहरू खुलाउनु निवेदन प्रस्ताव पेश गर्नु पर्नेछ ।
- ४ प्रस्ताव प्राप्त भएपछि शाखाले उपभोक्ता संस्थाका पदाधिकारी समेतको संलग्नतामा स्थलगत अध्ययन, सिंचाइमा प्रयोग हुने पानीको अग्रधिकार (Prior Water Rights) अन्य उपभोक्ताले सो को उपयोग गरे नगरेको अवस्था, सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यको लागत अनुमान, कामको प्रकृति, समय सिमा, उपलब्ध बजेट आदि समेतमा छलफल गर्नेछ ।
- ५ शाखाले सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण निर्देशिका, २०७६ को दफा-६ र दफा-७ बमोजिम कामको प्रकृति, उपभोक्ता संस्थाको छनौट, आयोजनाको पहिचान, अध्ययनका आधारहरूको आकलन गरी उक्त काम आयोजना उपभोक्ता संस्थाबाट गराउन उपयुक्त रहेनरहेको निक्कौल गरी सोको लिखित सूचना उपभोक्ता संस्थालाई दिइनेछ ।
- ६ शाखाले आयोजनाको पुर्ण विवरण, सोको परिमाण तथा लागत अनुमान, उल्लेखित लागत बमोजिम उपभोक्ताले व्यहोर्नु पर्ने लागतको अंश र सोको प्रकृति, काम सम्पन्न गरिसक्नु पर्ने समय सिमा एवं अन्य आवश्यक कुरा खुलाई लिखित रूपमा सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था संग अनुसुची - १, बमोजिमको अन्तिम प्रस्ताव माग गर्नेछ ।
- ७ दफा (९) उपदफा (५) बमोजिम उपभोक्ता संस्था द्वारा काम गराउन उपयुक्त रहेको लिखित सूचना दिईएको वा अनुसुची-१, बमोजिमको प्रस्ताव साथ १५ (पन्ध्र) दिन भित्रै सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था दर्ता वा नवीकरण गराई प्रस्ताव साथ पेश गर्नु पर्नेछ ।
- ८ दफा (९) को उपदफा (७) बमोजिम पेश भएको उपभोक्ता संस्थालाई शाखाले सम्बन्धित आयोजना सञ्चालन गर्नका लागि सम्झौता गर्नेछ ।
- ९ यसरी सम्झौता भएको आयोजना कुनै ठेक्का, बोलकबुलमा अन्य व्याक्ती वा संस्थालाई दिन पाईने छैन ।

१०. उपभोक्ता संस्था गठन, दर्ता तथा व्यवस्थापन:

- १ उपभोक्ता संस्थाको एउटा विधान हुनेछ ।

- २ उपदफा (१) बमोजिमको विधानमा देहायका कुराहरु समावेश भएको हुनु पर्नेछ ।
 - (क) उद्देश्य तथा कार्य क्षेत्र,
 - (ख) सदस्यताको लागि योग्यता,
 - (ग) सदस्यताको शुल्क र सदस्यता प्रदान गर्ने विधि,
 - (घ) सदस्यताको अयोग्यता,
 - (ङ) साधारण सभाको अधिवेशन,
 - (छ) साधारण सभाको काम, कर्तव्य, र अधिकार,
 - (ज) कार्य समितिको गठन,
 - (झ) कार्य समितिको बैठक,
 - (ट) पदाधिकारीहरुको काम, कर्तव्य र अधिकार,
 - (ठ) विभिन्न तह वा क्षेत्रमा समुह वा उपसमुहहरु गठन
 - (ड) निर्वाचन सम्बन्धी व्यवस्था,
 - (ढ) अविश्वासको प्रस्ताव,
 - (ण) आर्थिक श्रोत,
 - (त) चल अचल सम्पत्तिको विवरण,
 - (थ) कोष,
 - (द) लेखा परीक्षण ।
 - (ध) विधानमा संशोधन ।
 - (न) विनियम बनाउन सक्ने ।
 - (प) अन्य आवश्यक कुराहरु ।
- ३ उपभोक्ता संस्था दर्ता गर्न संस्था दर्ता गर्न चाहने व्यक्तिहरुले तिन सय रुपैया दस्तुर, उपभोक्ता संस्थाको दुई प्रति विधान र मुहान दर्ता भइसकेको भए दर्ताको प्रमाण पत्र वा नभएको भए स्रोतको विवरण सहित सधियारीहरु वा मुहान आसपासका वा मुहान संग सरोकार राख्ने स्थानिय वासीहरु सहभागी भई मुहान विवाद नभएको सम्बन्धित वडा कार्यालय द्वारा सरजमिन मुचुल्का गराई गाउँपालिकाको सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण शाखा वा तोकिएको शाखा समक्ष अनुसूची-२, बमोजिमको ढाँचामा दरखास्त दिनु पर्नेछ ।
- ४ उपभोक्ता संस्था गठन गर्दा सिचाई क्षेत्रभित्र रहेका उपभोक्ताहरु मध्येबाट ३३ (तेत्तिश) प्रतिशत महिलाको सहभागिता हुने गरी दलित, उत्पीडित, पिछडिएका वर्ग समुदाय र जनजाति समुदाय तथा सिमान्तकृत कृषक समुदायहरुको उचित प्रतिनिधित्व रहनु पर्नेछ ।
- ५ मुहान समेतको उपभोक्ता संस्था दर्ताका लागि प्राप्त दरखास्त आवेदन माथि सम्बन्धित शाखाले कोहि कसैको हकभोग भए नभएको वा दावी विरोध भए उजुरी गर्न ७ दिने सार्वजानीक सूचना प्रकाशन गर्ने छ ।
- ६ उप दफा ५ बमोजिम सूचना अनुसार कसैको उजुरी पर्न नआएमा उपभोक्ता संस्थाले विकास गर्न प्रस्तावित गरेको परियोजना आर्थिक तथा प्राविधिक दृष्टिकोण समेतबाट उपयुक्त भए नभएको जाँचबुझ गरी सो सम्बन्धमा अन्य सम्बन्धित निकाय संग परामर्श गर्न आवश्यक भए परामर्श लिई परियोजना विकास गर्न उपयुक्त देखिएमा दरखास्तवालालाई अनुसूची-३ बमोजिम गाउँपालिकाले उपभोक्ता संस्था दर्ताको प्रमाण पत्र दिनेछ ।
- ७ उपदफा (५) बमोजिम उजुरी, उपदफा (६) बमोजिम जाँचबुझ, परामर्श गर्दा उपभोक्ता संस्था दर्ता गर्न नमिल्ने भएमा दरखास्तवालालाई त्यसको कारण सहितको जानकारी दिईनेछ ।
- ८ उपभोक्ता संस्था दर्ता भए पछि उपभोक्ता संस्थाले उपयोग गर्न तोकिएको हद सम्मको परिमाण बराबरको पानीमा उपभोक्ता संस्थाको अधिकार कायम रहनेछ ।
- ९ आयोजना/प्रणाली संचालनका लागि उपभोक्ता संस्था दर्ता पश्चात सस्थाको मूल कुलो वा नहर देखी शाखा कुलो वा नहर सम्मको विभिन्न तहमा वा क्षेत्रमा समुह वा उपसमुहहरु गठन गराइ आयोजना/प्रणाली प्रभावकारीरूपले कार्यान्वयन, संचालन र व्यवस्थापनमा सहभागी गराइनेछ ।

११. उपभोक्ता संस्थाको काम कर्तव्य र अधिकार:

उपभोक्ता संस्थाका काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- १ शाखा वा पालिकाबाट प्राप्त सूचना तथा जानकारी उपभोक्ताहरुलाई गराउने ।

- २ शाखा वा पालिकाबाट गरिने विभिन्न कार्यमा सघाउने साथै कार्यसञ्चालनका क्रममा कार्यालयबाट प्राप्त निर्देशन/सुझाव पूर्णरूपले पालना गर्ने ।
- ३ सम्झौता अनुसारका कार्यहरूको आफ्नो तर्फबाट समेत सुपरिवेक्षण गरी गुणस्तर नियन्त्रण गर्ने व्यवस्था मिलाउने; त्यसका लागि संस्था गठनकै समयमा वा गठन पश्चात् प्रचलित सिंचाइ नीति वा सम्बद्ध प्रचलित नीति नियमावली बमोजिम आवश्यकतानुसार निर्माण उपसमिति, अनुगमन तथा गुणस्तर उपसमिति, आदि गठन गर्ने ।
- ४ सम्झौता बमोजिमका कार्यहरूमा बढी भन्दा बढी उपभोक्ताहरूलाई सहभागी गर्ने गराउने व्यवस्था मिलाउने ।
- ५ सम्झौता बमोजिमका कार्यहरूमा पारदर्शिता तथा गुणस्तर कायम राख्ने ।
- ६ शाखा तथा पालिकाको तर्फबाट खटिएका पदाधिकारी, कर्मचारीको प्रत्यक्ष सल्लाह र रेखदेखमा काम गर्ने ।
- ७ संस्थाले प्राप्त गरेको नगद भुक्तानी, जनसहभागिता, खर्चको विवरण तथा पालिकाबाट समय समयमा माग भएका अन्य विवरणहरू पालिकालाई सहजरूपमा उपलब्ध गराउने ।
- ८ कार्यसम्पन्न पश्चात् आमदानी तथा खर्चको विवरण, सम्पादित कार्यहरूको परिमाण तथा तिनको गुणस्तर साधारण सभाबाट अनुमोदन गराई सोको अभिलेख पालिकालाई उपलब्ध गराउने ।
- ९ आफूले गरेका कारोबारको समयमै लेखापरीक्षण गराउने ।
- १० योजना/प्रणालीका लागि जग्गाको आवश्यकता भएमा सोको निःशुल्क व्यवस्था गर्ने ।
- ११ स्थानीयस्तरमा कुनै समस्या आइपरेमा पालिकाको सहयोग लिई वा नलिई सोको समाधानको व्यवस्था गर्ने ।
- १२ त्रुटी सच्याइ सक्नु पर्ने अवधि भित्र सम्पन्न कार्यमा कुनै त्रुटी देखा परेमा पालिकाको निर्देशन बमोजिम सोमा सुधार गर्ने ।
- १३ सम्झौता भएका कार्यहरू सार्वजनिक खरीद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ तथा अन्य प्रचलित नियमकानूनहरूको अधिनमा रही काम गर्ने ।
- १४ जल उपभोक्ता संस्थाहरूले प्रचलित कानून अनुसार वार्षिक लेखा परिक्षण संस्था दर्ता, नवीकरण अनिवार्य गर्ने ।
- १५ पुर्वधार विकाश सम्बन्धी ऐन, २०७५ ले निर्दिष्ट गरेका अन्य कार्यहरू गर्ने गराउने ।

१२. कार्य संचालनका लागि खरिद सम्झौता :

- देहायका विवरणहरू साथ द्विपक्षीय सम्झौता गरिनेछ ।
- १ सम्पादन गर्नु पर्ने कामको विवरण, प्रकृति, कुल लागत अनुमान, सोमध्ये पालिका र उपभोक्ताले तोकिए अनुसार व्यहोर्नु पर्ने अंश, प्रकृति तथा समयसीमा निर्धारण गरि उपभोक्ता संस्था र शाखाबीच तोकिएका कार्यहरू गर्न गराउन अनुसूची-४ बमोजिम सम्झौता गरिनेछ ।
 - २ सम्पन्न गर्नु पर्ने कार्यहरूको आइटमवाइज दररेट सहितको परिमाणहरूको विजक तथा उपभोक्ता संस्थाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको भुक्तानी गर्दा कट्टा गर्नु पर्ने श्रमदान तथा अन्य योगदान, ओभरहेड, आदि बापतको अंश ।
 - ३ कार्यालयले सम्बन्धित कार्यको सुपरिवेक्षण तथा गुणस्तर नियन्त्रण गर्ने, नापजाँच गर्ने तथा अन्य आवश्यक प्राविधिक सल्लाह सहयोग उपलब्ध गराउने ।
 - ४ सम्झौता बमोजिमका कार्यहरू उपभोक्ता संस्थाले आफैले गर्नु पर्ने तथा सोको जिम्मा कुनै निर्माण व्यवसायी वा फर्मलाई दिनहुने ।
 - ५ सम्पन्न कार्यको भुक्तानीको शर्त र तरिका ।
 - ६ सम्झौता बमोजिमका कार्यहरूको बीमा गर्नु पर्ने वा नपर्ने तथा त्यसको विवरण ।
 - ७ त्रुटी सच्याउने/भूल सुधार गर्ने समयावधि र उक्त समयावधि सम्मका लागि कट्टा गरेर राखिने धरौटीको अंश प्रतिशत ।
 - ८ कार्य सम्पन्न पश्चात् ती कामहरू लगायत योजना/प्रणालीको सञ्चालन तथा मर्मत सम्भार गर्ने जिम्मेवार निकायहरूको विवरण तथा अन्य आवश्यक कार्यहरू ।

१३. उपभोक्तालाई क्षमता विकास तथा अभिमुखीकरण तालीम दिनुपर्ने:

उपभोक्ता संस्था संग सम्झौता पश्चात शाखाले देहायका विषयहरूमा तालीमको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

- १ उपभोक्ता संस्थाको काम, कर्तव्य र अधिकार
- २ सम्पादन गर्नु पर्ने कामको विवरण तथा लागत
- ३ उपभोक्ताले व्यहोर्नु पर्ने अंश र सोको विवरण
- ४ खपत हुने निर्माण सामग्रीहरू तथा तिनको गुणस्तर बारे जानकारी एवं तिनको मोटामोटी परिमाण
- ५ कामको सुपरिवेक्षण तथा गुणस्तर एवं तिनको कार्यान्वयन प्रक्रिया
- ६ वित्तीय व्यवस्थापन तथा वित्तीय जवाफ देहिता
- ७ योजना व्यवस्थापन, कार्यालय व्यवस्थापन तथा अभिलेख व्यवस्थापन
- ८ सामाजिक समावेशीकरण तथा अन्य आवश्यक विषयहरू

परिच्छेद-४

जनसहभागिता, सिंचाई सुल्क, स्रोत परिचालन एवं संचालन व्यवस्था

१४. उपभोक्ता, जनसहभागिता तथा स्रोत परिचालन :

- १ आयोजना कार्यान्वयनका हरेक चरणमा उपभोक्ता संस्थाको प्रत्यक्ष सहभागिता र लगानीमा जोड दिदै सरकारी निकायद्वारा सञ्चालित आयोजना/प्रणालीको मर्मत र संचालनको जिम्मेवारी क्रमिक रूपमा उपभोक्ता संस्थालाई हस्तान्तरण गरिनेछ ।
- २ कुलो, कुलेसो तथा ट्यूबवेललाई आवश्यक पर्ने जग्गा सम्बन्धित उपभोक्ताले उपभोक्ता संस्थालाई हस्तान्तरण गर्नुपर्नेछ । यसरी हस्तान्तरित जग्गाको प्रचलित दर बमोजिमको मूल्य कायम गरी उपभोक्ताले कुलो तथा कुलेसो निर्माणमा व्यहोर्नु पर्ने रकममा समायोजन गरिनेछ । तर सार्वजनिक जग्गामा निर्माण हुने कुलो तथा कुलेसाको हकमा त्यस्तो जग्गाको मूल्य समायोजन गरिने छैन ।
- ३ हस्तान्तरित जग्गाको मालपोत मिनाहा र लगत कट्टाका लागि आयोजना/प्रणाली सम्बन्धित कार्यालयले कारवाही चलाउनेछ ।
- ४ आयोजना निर्माणको लागत अनुमानमा गाउँपालिका तथा उपभोक्ताले व्यहोर्ने लगानीको अंश अनुसूची -१ बमोजिम गणना गरी प्रत्येक आयोजनाले आफ्नो प्रतिवेदन (Project Appraisal) मा उल्लेख गर्नुपर्नेछ र सो अनुसार उपभोक्ता संस्थाले व्यहोर्ने अंश अनिवार्य रूपमा व्यहोर्नु पर्नेछ ।
- ५ मभौला तथा साना आयोजनाको पहिचान, सर्वेक्षण, डिजाइन, इष्टिमेट तथा निर्माणका लागि आवश्यकतानुसार उपभोक्ता संस्थाका साथै गाउँपालिका, संघिय वा प्रदेश सरकार, गैरसरकारी एवं स्थानीय सामुदायिक संस्थाको पनि सहयोग जुटाइनेछ ।
- ६ सिंचाइको विकास, विस्तार र उपयोगमा प्रयोग हुने सरकारी स्वामित्वमा रहेका ठूला र भारी उपकरण (हेभी इक्विपमेन्ट) को सेवा सःशुल्क उपलब्ध गराउनुका साथै यस्ता सेवा केन्द्रको विकास र विस्तारमा जल उपभोक्ता संस्था लगायत निजी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- ७ आयोजना निर्माणमा स्थानीय रूपमा आइपर्ने बाधा अड्चन फुकाउने दायित्व उपभोक्ता संस्थाको हुनेछ । सिंचाइ संग सम्बन्धित निकायले यस कार्यमा उपभोक्ता संस्थालाई आवश्यक सहयोग गर्नेछ ।
- ८ सिंचाइ आयोजनाकै स्वामित्वमा रहेका जग्गा तथा अन्य स्रोतबाट सम्भाव्य आय वृद्धि गर्ने र त्यस्ता स्रोतबाट प्राप्त आय, आयोजना र सम्बन्धित जल उपभोक्ता संस्था मार्फत सिंचाई प्रणालीको मर्मत संभारको लागि प्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१५. प्रणाली व्यवस्थापन :

- १ व्यवस्थापन प्रयोजनका लागि प्रणालीलाई निम्नानुसार वर्गीकरण गरिएको छ ।
 - (क) उपभोक्ताद्वारा संचालित
 - (ख) परम्परागत सिंचाइ प्रणाली
 - (ग) सरकारी वा गैरसरकारी निकायद्वारा उपभोक्ता संस्थालाई हस्तान्तरित प्रणाली
 - (घ) गाउँपालिका द्वारा सञ्चालित प्रणाली
 - (ङ) गाउँपालिका र उपभोक्ता संस्थाको संयुक्त व्यवस्थापनमा सञ्चालित प्रणाली
 - (च) गाउँपालिका र उपभोक्ता संस्थाको संयुक्त व्यवस्थापनमा संचालित प्रणाली
 - (छ) निजीस्तरमा संचालित प्रणाली
- २ उपभोक्ताको माग अनुसार पुनर्निर्माण/सुधार गरिएका र उपभोक्ता द्वारा संचालित प्रणालीको सिंचाइ व्यवस्थापन

संबन्धित जल उपभोक्ता संस्थाले गर्नेछ ।

- ३ गाउँपालिका वा नेपाल सरकार द्वारा सञ्चालित ठूला तथा बृहत सिंचाइ प्रणालीमा कुलेसो देखि प्रशाखा नहर सम्मको सिंचाइ संरचनाको मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन गर्ने सम्पूर्ण जिम्मेवारी उपभोक्ता संस्थाको हुनेछ । उपशाखा र शाखा नहरको सिंचाइ संरचना उपभोक्ता संस्थाको सहभागितामा गाउँपालिका वा नेपाल सरकारले मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन गर्नेछ । सो भन्दा माथिका ठूला संपूर्ण सिंचाइ संरचनाको मर्मत संभार नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले गर्नेछ । तर हस्तान्तरित सिंचाइ प्रणालीहरूको हकमा मर्मत संभार तथा संचालन कार्य हस्तान्तरण संबन्धी व्यवस्था संभौतामा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ ।
- ४ कुनै पनि सिंचाइ प्रणालीको पूर्ण व्यवस्थापन हस्तान्तरण मूल उपभोक्ता संस्थालाई गरिनेछ । आंशिक रुपमा हस्तान्तरण गर्दा कुलो तह देखिका उपभोक्ता संस्था वा समुह/समितिलाई छुट्टा छुट्टै रुपमा पनि गर्न सकिनेछ ।
- ५ साना तथा मझौला सिंचाइ योजना/प्रणालीहरूको निर्माण वा सुदृढीकरण पश्चात ती सिंचाइ प्रणालीको व्यवस्थापनको जिम्मा संबन्धित जल उपभोक्ता संस्था कै हुनेछ ।
- ६ कुनै मझौला प्रणालीमा अन्तर्निहित प्राविधिक वा अन्य जटिलताको कारण उपभोक्ता संस्थाले पूर्ण जिम्मेवारी निर्वाह गर्न सम्भव नदेखिएका प्रणालीलाई योजना सम्पन्न भएको निश्चित समयको लागि उपभोक्ता संस्था र गाउँपालिकाले संयुक्त रुपमा संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- ७ आयोजना कार्यान्वयनको शुरु देखि नै हस्तान्तरणका लागि गर्नु पर्ने पूर्व तयारीको रुपमा उपभोक्ता संस्थाका संस्थागत विकास र उनीहरूको आर्थिक क्षमता वृद्धि गर्दै लगी निर्माण सम्पन्न भएका प्रणाली उपभोक्ता संस्थालाई हस्तान्तरण गरिनेछ ।
- ८ संयुक्त व्यवस्थापनमा रहेको वा नेपाल सरकार वा पालिका द्वारा संचालित प्रणाली भित्रका विभिन्न तहका कुलो तथा नहरको आंशिक वा पूर्ण रुपमा मर्मत, संभार तथा संचालनको जिम्मेवारी आयोजना र संबन्धित जल उपभोक्ताको समन्वयमा कुनै व्यक्ति वा गैरसरकारी संस्थालाई प्रतिस्पर्धाको आधारमा क्वलियत गरी दिन सकिनेछ ।
- ९ नेपाल सरकार वा गाउँपालिका द्वारा निर्माण गरिएका र हाल नेपाल सरकार वा उपभोक्ता संस्था वा संयुक्त व्यवस्थापनमा संचालित मझौला तथा ठूला प्रणालीमा नेपाल सरकारको तर्फबाट गरिदै आएको नियमित व्यवस्थापनको जिम्मेवारी उक्त प्रणालीको सम्पत्ति व्यवस्थापन योजना (Asset Management Plan) बनाएर जल उपभोक्ता संस्था सँग सभौता गरी क्रमिक रुपमा हस्तान्तरण गरिनेछ । यस्तो हस्तान्तरण सम्बन्धी कार्य जल उपभोक्ता संस्थाको प्राविधिक क्षमता, प्रणालीको दिगो व्यवस्थापनका लागि स्रोतको व्यवस्था र मागको आधारमा गरिनेछ ।
- १० बहुउद्देश्यीय योजनाको निर्माण र व्यवस्थापनमा सिंचाइ, विद्युत र खानेपानी लगायत अन्य उपयोगको समानुपातिक लगानी र प्रतिफलको आधारमा संचालन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- ११ एक जलाधार वा उपजलाधार क्षेत्र भित्रको सम्पूर्ण सिंचाइ योग्य भूमिलाई आवश्यक पानी छुट्टाएर मात्र अर्को जलाधार वा उपजलाधार क्षेत्रमा सिंचाइ प्रयोजनका लागि पानी लैजान पाउने व्यवस्था गरिनेछ ।
- १२ विद्यमान सिंचाइ संरचना र घोषित सिंचित क्षेत्र संरक्षण सम्बन्धी कार्य व्यवस्थित गर्न आवश्यक कानुनी व्यवस्था गरिनेछ ।

१५. सिंचाइ सेवा शुल्क र आय स्रोतका अन्य उपाय:

- १ गाउँपालिकाले सिंचाइ सुविधा उपलब्ध भएको जग्गाको उत्पादकत्व र वित्तीय मूल्यांकन समेतलाई विचार गरी सिंचाइ प्रणालीको संचालन तथा मर्मत संभारका लागि उपभोक्ता संस्था समेतको सहभागितामा सिंचाइ सेवा शुल्क उठाउने व्यवस्था गर्नेछ । यस प्रकारको शुल्क गाउँपालिकामा र उपभोक्त संस्थाको कोषमा गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा उल्लेख भए वमोजिम वाडफाँट गरी रहनेछ ।
- २ ठूला तथा बहुउद्देश्यीय आयोजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्रोत जुटाउन कृषि शाखाले सर्वसाधारण, स्थानीय उपभोक्ता तथा बैंक एवं वित्तिय संस्थाहरूलाई कानुनी व्यवस्थाका आधारमा सेयर जारी गर्न सक्नेछ ।

१६. मर्मत संभार र प्रणाली सञ्चालन:

- १ आयोजनाको निर्माण, विस्तार, नवीकरण एवं सुधार गर्दा सिंचित क्षेत्रको आधारमा समानुपातिक हिसाबले पानी वितरण गरिनेछ ।
- २ हस्तान्तरित सिंचाइ प्रणालीको मर्मत, संभार सञ्चालन गर्ने दायित्व सम्बन्धित उपभोक्ता संस्थाको हुनेछ ।
- ३ निर्माण सम्पन्न भएका सबै सिंचाइ प्रणालीहरूमा एकीकृत बाली तथा जल व्यवस्थापन कार्यक्रम जस्ता उत्पादन

- वृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकताका साथ संचालन गरिनेछ ।
- ४ परम्परागत रुपमा निर्माण भइ संचालनमा रहेका कुलोको मर्मत संस्तरको लागि सहयोग माग भै आएमा पालिकाले आवश्यकता हेरी आर्थिक अनुदान तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने सक्नेछ ।
 - ५ प्राविधिक समस्याको गाम्भीर्यतालाई दृष्टिगत गरी कुनै मर्मत संस्तरको कार्यमा परामर्श सेवाको लागि माग भै आएमा गाउँपालिकाले त्यस्तो सेवा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
 - ६ अप्रत्यासित रूपले कुनै प्रणालीमा ठूलो हानी नोक्सानी हुन गई उपभोक्ताको काबुबाहिरको परिस्थिति हुन आएमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र गाउँपालिकाले त्यस्ता प्रणालीको पुनर्स्थापनाको हदसम्म राहत सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
 - ७ संयुक्त व्यवस्थापनमा रहेका प्रणालीको मर्मत संभारको काम सम्भौता अनुरूप गरिनेछ ।

परिच्छेद-५

जवाफदेही, जिम्मेवारी, समुह, संघ संस्था तथा वातावरण संरक्षण

१७. जवाफदेही र जिम्मेवारी:

- १ शाखाले उपभोक्त संस्था द्वारा सम्पादित गरेका कार्यहरूको नापजाँच गरी भुक्तानीको व्यवस्था मिलाउने तथा सोको लगत राखी आवधिक प्रगति विवरण तयार गर्ने र सो सिलसिलामा संस्थाले जनश्रमदानको रुपमा वा भुक्तानी पाउने गरी सम्पादन गरेको कामको समेत नापी किताबमा अनिवार्य रुपमा चढाउने व्यवस्था मिलाउने ।
- २ संस्थाबाट कार्यसम्पन्न पश्चात् सो कार्यको अन्तिम नापी गराई शाखाबाट संस्थाले भुक्तानी लिएको रकम तथा जनश्रमदानको अंशबाट गरिएका कार्यहरू, नगद र जिन्सी समेत कुल खर्चको विवरण प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाउने र सोको अभिलेख राख्ने ।
- ३ कार्यसम्पन्न पश्चात् सम्पादित कामको स्वामित्व निहित रहने निकाय एवम् तिनको सञ्चालन तथा मर्मत संभारका लागि जिम्मेवार निकाय समेत निक्कौल गरी सम्पादित काम/योजना/प्रणाली हस्तान्तरण गर्नु पर्ने भए सोको व्यवस्था मिलाउने ।
- ४ शाखा वा पालिका संग औपचारिक रुपमा संभौता भएपछि, सो को आधारमा गाउँपालिकाले आयोजनामा लगानी गर्ने ।
- ५ संभौता अनुरूप स्थानिय तह वा नेपाल सरकारले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गर्न नसकेको कारणबाट उपभोक्तालाई नोक्सान पर्न गएमा उपभोक्ता संस्थाले संभौता अनुरूप स्थानिय तह वा नेपाल सरकार समक्ष उचित क्षतिपूर्तिको माग गर्न सक्नेछ।
- ६ उपभोक्ता संस्थाले संभौता अनुरूप गर्नुपर्ने काम संभौतामा उल्लेखित समयमा पूरा नगरेमा स्थानिय तह वा नेपाल सरकारले लगानी स्थगित गरी उपभोक्ता संस्थाले जम्मा गरेको रकम समेत रोक्का गर्न सक्नेछ र रकम रोक्का भएको निर्णयको सूचना उपभोक्ता संस्थालाई अविलम्ब दिइनेछ ।
- ७ यस निर्देशिका अन्तर्गत प्राविधिक, आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय दृष्टिकोणले उपयुक्त ठहरिएका ठूला तथा बृहत ठूला सिंचाइ आयोजना, भूमिगत जल सिंचाइ, लिफ्ट सिंचाइ तथा नयाँ प्रविधि (Non-Conventional) सिंचाइ आयोजनाहरूको विकास गर्ने जिम्मेवारी संघिय तथा प्रदेश सरकारको हुनेछ । साना तथा मझौला सिंचाइ आयोजनाको विकास र निर्माण स्थानीय तहद्वारा संचालन तथा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- ८ विभिन्न निकाय द्वारा सिंचाइको विकास निर्माण गरे/गराएता पनि त्यसको संपूर्ण सूचना तथा अभिलेख संबन्धित निकायले सिंचाइ विभागलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

१८. व्यक्ति, समूह वा गैरसरकारी संघ/संस्था:

- १ निजी क्षेत्रको लगानीबाट आयोजना निर्माण तथा संचालन गर्ने संस्था वा व्यक्तिले अनुमतिपत्रको माध्यमबाट त्यस्तो आयोजनाको विकास गरी सःशुल्क सेवा उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।
- २ परम्परागत रुपमा स्थानीय कृषक द्वारा संचालित प्रणालीलाई गाउँपालिकाले संचालनको पूर्ण स्वतन्त्रताको प्रत्याभूती दिनेछ ।

१९. वातावरण संरक्षण एवं जल गुणस्तर व्यवस्थापन:

- १ आयोजना/प्रणाली निर्माणबाट पर्न सक्ने वातावरणीय नकारात्मक प्रभाव न्यून हुने गरी आयोजना/प्रणाली सम्पन्न गरिनेछ । यसका लागि सरकारी, गैरसरकारी र स्थानीयस्तरमा आवश्यक सक्षमता र जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- २ आयोजनाबाट वातावरणमा पर्न सक्ने नकारात्मक असरका सम्बन्धमा सार्वजनिक सुनुवाइ (Public Hearing)

तथा सामाजिक परीक्षण (Social Auditing) लाई मुख्य आधार बनाई प्रचलित कानूनको अधिनमा रही आवश्यकतानुसार वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन वा प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण गरिनेछ । वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन वा प्रारम्भिक वातावरण परीक्षणले सिफारिस गरेका प्रमुख सुझावहरूलाई योजना निर्माण कार्यसँग आवद्ध गरी संचालन गरिनेछन् ।

- ३ कुनै खोला/खहरेबाट सिंचाइको लागि पानी प्रयोग गर्दा त्यस्ता खोला/खहरेमा आवश्यक पर्ने न्यूनतम जलस्तर कायम हुने गरी पानी छोडेर बाँकी पानी मात्र सिंचाइको लागि उपयोग गरिनेछ ।
- ४ वातावरणमा नकारात्मक असर नपर्ने गरी सिंचाइमा पानीको समुचित उपयोग गर्नुका साथै जलगुणसम्बन्धी अनुगमन, अध्ययन तथा अनुसन्धानात्मक कार्यहरू सञ्चालन गरिनेछन् ।
- ५ सिंचाइ क्षेत्र भित्र नदी कटान, बाढी, पैन्हो आदिबाट हुन सक्ने क्षतिबाट सिंचाइ प्रणालीको सुरक्षाका लागि गरिने कार्यहरू आयोजनाको मर्मत संभार कार्यको लागतमा समावेश गरी गरिनेछन् । बदलिँदो प्राकृतिक र सामाजिक परिस्थितिलाई ध्यानमा राखी सिंचाइ आयोजनाको निर्माण, व्यवस्थापन, संरक्षण र उपयोग विधिमा व्यापक जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।
- ६ सिंचाइ विकास कार्यक्रम संचालन गर्दा स्थानीय तहमा रहेका वातावरणमैत्री तालतलैया, पोखरी, सिमसार तथा मूल (Spring) हरुको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्य संबन्धित निकायसँग समन्वय गरी सञ्चालन गरिनेछन् ।

२०. प्रविधि विकास तथा प्राविधिक जनशक्ति व्यवस्थापन:

- १ उपलब्ध स्रोत, संरचना र प्रविधिको प्रभावकारी उपयोग गर्नुको साथै सीमान्त कृषि भूमिमा समेत सिंचाइ सुविधा विस्तारका लागि भूमिगत तथा सतह जलस्रोतको संयोजनात्मक उपयोग एवं फोहरा, थोपा सिंचाइ, ताल तलाउ तथा पोखरी जस्ता आधुनिक प्रणालीको विकास र विस्तार गरिनेछ ।
- २ देशमा विद्यमान सिंचाइ विकास, विस्तार र व्यवस्थापनसम्बन्धी अनुभव र सीपलाई औपचारिक शिक्षा प्रणालीमा समावेश गर्न सम्बन्धित निकाय सँग समन्वय गरि लागु गर्ने ।
- ३ नयाँ प्रविधिमा आधारित आयोजनाहरूको विकास र क्षमता विकास (Capacity Building) समेतलाई विशेष महत्व दिई कार्यान्वयन गर्ने ।
- ४ सिंचाइ सम्बन्धी सूचना प्रणालीको विकास गर्न आवश्यक साधन स्रोत तथा प्रविधि उपलब्ध गराउदै विभिन्न उपयुक्त माध्यमबाट सार्वजनिक गर्ने तथा आदान प्रदान गर्ने ।
- ५ प्रत्येक आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन अवस्थामा नै तालिम, अनुसन्धान, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको आवश्यकता पहिचान गरी समुचित बजेट र जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने ।

परिच्छेद-६

समन्वय, प्रोत्साहन, अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा भुक्तानी

२१. समन्वय र सामन्जस्य:

- १ सिंचाइ संरचनाले चर्चेको क्षेत्रमा भएका रुखविरुवा तथा अन्य जायजथा माथिको स्वामित्व, दायित्व र त्यसको उपयोगको जिम्मेवारी र जवाफदेही प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ । सिंचाइ प्रणालीहरूको नहर एवं कुलोको डिलमा वृक्षारोपणको सन्दर्भमा सम्बन्धित जल उपभोक्ता समितिले सम्बन्धित सिंचाइ तथा बन कार्यालयको समन्वयमा काम गर्नेछ ।
- २ सिंचाइको दिगो विकासको निमित्त आवश्यक अनुसन्धान, अध्ययन तथा तालिमको काममा स्थानीय गैरसरकारी क्षेत्रको संलग्नता बढाउँदै उपभोक्ता संस्था तथा निजी क्षेत्रको संस्थागत विकासमा सहयोग पुऱ्याइनेछ ।
- ३ राष्ट्रिय, क्षेत्रीय र जिल्ला स्तरका सम्भाव्य सिंचाइ विकासको लागि विभिन्न नदीघाटीका जल बहाव क्षमताको तथ्याङ्कलाई जल तथा मौसम विज्ञान विभाग सँगको समन्वय र सहकार्यमा अद्यावधिक गरिनेछ ।
- ४ सिंचाइ विकास, विस्तार र व्यवस्थापन कार्यक्रमलाई कृषि विकास कार्यक्रम सँग आवद्ध गर्न आयोजनाको पहिचान र छनौटको काम देखि कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनका काममा समेत सिंचाइ, कृषि शाखा तथा पूर्वाधार विकास शाखा बीच निकटस्थ कार्यगत एकता र सामन्जस्य कायम राखिनेछ ।
- ५ स्थानीय तहबाट हेडवर्क्स तथा इन्टेक निर्माण गरिने तथा आधुनिक प्रविधिको उपयोग गरी साना सिंचाइ आयोजनाहरू निर्माण गरिने ।
- ६ सक्रिय उपभोक्ता रहेको, वर्षेभरि सिंचाइ सेवा प्रदान गर्न सक्ने Priority Package Program प्रणालीको

सिंचाई कृषि शाखाबाट सञ्चालन गर्ने ।

२२. प्रोत्साहन तथा सहूलियत:

- १ भूमिगत जलस्रोत र लिफ्ट सिंचाइमा प्रयोग हुने विद्युतको महशूलमा संघिया सरकारले व्यवस्था गरे बमोजिम विशेष सहूलियत उपलब्ध गराइनेछ ।
- २ गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सिंचाइका उत्कृष्ट संरचना निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यमा संलग्न उपभोक्ता संस्थाहरु लाई प्रोत्साहन स्वरुप वार्षिक रुपमा कदर पत्र सहित पुरस्कृत गरिनेछ ।
- ३ नहर, कुलो तथा कुलेसो निर्माण एवं व्यवस्थापन गर्न उपभोक्ता संस्थाले सो कार्यका लागि प्रयोग गर्ने भारी उपकरण आयात गर्ने भए सो आयात गर्दा लाग्ने आयात शुल्क र दस्तुरमा सहूलियत दिने व्यवस्था गरिनेछ ।
- ४ नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ सामग्रीहरुको सहज आपूर्ति र उत्पादनका लागि विशेष सहूलियत तथा प्रोत्साहन प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

२३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन:

- १ सिंचाइको दिगो र भरपर्दो सेवाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न गाउँपालिका स्तरीय सिंचाइ जल उपभोक्ता महासंघको प्रतिनिधि समेत समावेश भएको एक गाउँपालिका स्तरीय सिंचाइ अनुगमन समिति गठन गरिनेछ । सिंचाई सम्बन्धी कार्यसम्पादनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा सोही स्तरका उपभोक्ता संस्थाका प्रतिनिधि तथा शाखाको सहभागीता हुनेछ ।
- २ सम्झौता अनुसार आयोजना निर्माण तहमा गुणस्तर एवं प्रभावकारिता कायम गर्न मापदण्ड अनुसार कार्यसम्पादन भए नभएको वारेमा कुनै पनि समयमा शाखा वा गाउँपालिकाबाट अनुगमन हुन सक्नेछ, सोको लागि उपभोक्ता संस्थाले सहजीकरण गर्नु पर्नेछ ।
- ३ अनुगमनका क्रममा वा अन्य समयमा कुनै समस्या आइपरेको खण्डमा शाखा वा गाउँपालिकाले आवश्यक निर्देशनहरु दिन सक्नेछ, उक्त निर्देशनहरु पूर्णरुपमा पालना गर्नु उपभोक्ता संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

२४. भुक्तानी प्रक्रिया:

- १ सम्पादित कामको भुक्तानी माग गर्दा उपभोक्ता संस्थाले सम्पादित कामको प्राविधिक मूल्याङ्कन एवम् बिजकका साथ खर्च प्रमाणित गर्ने बिल, भर्पाइ तथा अन्य कागजात संस्थाको बैठकबाट अनुमोदन गराई पेश गर्नु पर्नेछ ।
- २ पालिकाको प्रतिनिधिबाट सम्पन्न कार्यको नापजाँच वा कार्यसम्पन्न पश्चात् अन्तिम नापीको समयमा उपभोक्ता संस्थाको तर्फबाट तोकिएको प्रतिनिधि उपस्थित हुनु पर्नेछ, तर निज उपस्थित नभएकै कारणले उक्त कार्यमा बाधा पुगेको मानिने छैन ।
- ३ भुक्तानी गर्दा तोकिएको जनसहभागिताको समानुपातिक अंश कट्टा गर्नुपर्नेछ । सम्पूर्ण जनसहभागिता अन्तिम भुक्तानी गर्नुअघि नै फछ्यौट भइसक्नु पर्नेछ ।
- ४ उपभोक्ता संस्थाले प्रत्येक पटक भुक्तानी लिएपछि आफूले गरेको खर्चको विवरण सार्वजनिक स्थानमा टाँस्नु पर्नेछ ।
- ५ उपभोक्ता संस्थालाई गरिने भुक्तानी संस्थाको बैंक खाता मार्फत हुनेछ ।
- ६ संस्थाले पाउने प्रत्येक भुक्तानीबाट तोकिएको अंश प्रतिशतले हुन आउने रकम धरौटी बापत कट्टा गरिनेछ । यसरी कट्टा गरिएको रकम सम्पूर्ण कार्यसम्पन्न भएको मितिले दफा १० को उपदफा (७) बमोजिमको त्रुटी सच्याउने अवधि भित्र सच्याउनु पर्ने त्रुटी सच्याएपछि तथा सो अवधि तामेल भएपछि संस्थालाई फिर्ता गरिनेछ । संस्थाले आफैले उक्त त्रुटी नसच्याएमा सो कट्टा गरिएको रकमबाट कार्यालयले नै उक्त त्रुटी सच्याउने तर्फ पालिकाले अगाडि बढाउनेछ ।
- ७ संस्थाले जनश्रमदानको रुपमा वा भुक्तानी पाउने गरी सम्पादन गरेको कामको विवरण समेत नापी किताबमा अनिवार्य रुपमा चढाउनु पर्नेछ ।

२५. म्याद थप गर्न सक्ने:

- १ दफा ९ बमोजिम प्रकृया पुरा गरी सम्झौता भई कार्यसञ्चालनका क्रममा तोकिएको समयसीमा म्यादभित्र कार्य सम्पन्न नहुने स्थिति देखेमा उपभोक्ता संस्थाले उक्त म्याद तामेल हुनुभन्दा कम्तीमा ७ दिनअघि शाखा मार्फत पालिकामा थप म्यादका लागि निवेदन दिन सक्नेछ ।

- २ निवेदन साथ सम्पन्न भइसकेको कार्यको विवरण, गर्न बाँकी रहेको कामको विवरण, थप म्यादभिन्न काम सम्पन्न गर्ने गरी तयार गरिएको कार्यतालिका, म्याद थप गर्नुपर्ने औचित्य, आदिसमेत खुल्ने गरी कागजात् पेश गर्नु पर्नेछ ।
- ३ त्यस्तो निवेदन प्राप्त भएपछि कार्यालयले सार्वजनिक खरीद ऐन, २०६३ को दफा ५६ तथा सार्वजनिक खरीद नियमावली, २०६४ को नियम १२० अनुसार कारवाही अगाडि बढाउनु पर्नेछ ।
- ४ माथि जेजस्तो कुरा लेखिएको भएतापनि एउटा आर्थिक वर्षबाट आर्को आर्थिक वर्षमा म्याद जाने गरी म्याद थप गरिने छैन ।

परिच्छेद-७
विविध

२६. विवाद समाधान सम्बन्धी व्यवस्था:

खरीद सम्झौता बमोजिम कार्यसञ्चालन गर्ने क्रममा उपभोक्ता संस्था मातहत समुह उपसमुह तथा शाखा बीच कुनै विवाद उत्पन्न भई आपसी छलफलबाट समेत समाधान हुन नसकेको खण्डमा सम्बन्धित गाउँपालिकाको न्यायिक समितिमा लिखित उजुर गर्न सक्नेछ । उक्त न्यायिक समितिको निर्णय नै अन्तिम हुनेछ ।

२७. निर्देशिका थपघट वा हेरफेर गर्न सक्ने:

गाउँपालिकाले आवश्यक ठानेको जुनसुकै समयमा यस निर्देशिकाको आवश्यकता अनुसार समयानुकूल थपघट तथा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

२८. खारेजी तथा बचाउ:

- १ यो निर्देशिकालागू भएपछि संघिय सरकार प्रदेश सरकार मातहत गठन भई संचालनमा रहेका सम्पूर्ण सिचाई सम्बन्धिका आयोजना, कार्यहरु यसै निर्देशिका बमोजिम भएको मानिने छ । तर यो निर्देशिका लागू हुनुअघि नै सम्झौता भई सञ्चालनमा रहेका आयोजनाहरुका हकमा भने सोही समयका निर्देशिका बमोजिम प्रक्रियानुसार नै कार्यसम्पादन गर्न गराउन सकिनेछ ।
- २ यस निर्देशिका का कुनै प्रावधानहरु जलस्रोत ऐन, २०४९, सार्वजनिक खरीद ऐन, २०६३, सार्वजनिक खरीद नियमावली, २०६४, वा संघिय सरकारका प्रचलित नीति नियमावली वा निर्देशिका संग बाभिएमा बाभिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ ।
- ३ असलनीयतले गरिएका कामको बचाउ यसै निर्देशिका अनुसार गरिएको मानिने छ ।
- ४ यस निर्देशिकामा नसमेटिएका कुराहरु जलस्रोत ऐन, २०४९, सार्वजनिक खरीद ऐन, २०६३, सार्वजनिक खरीद नियमावली, २०६४, अनुसार हुनेछ ।

२९. त्रुटी सच्याउन सक्ने:

निर्देशिकाको दफा १० को उपदफा (७) तथा दफा २५ को उपदफा (६) अनुसार कट्टा गरिएको धरौटी रकम सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न भएको मितिले कम्तीमा त्रुटी सच्याउने अवधि पश्चात् संस्थालाई फिर्ता गरिनेछ । तर सो अवधि भन्दा अगावै सम्पन्न कार्यमा कुनै त्रुटी देखिएमा कार्यालयको निर्देशन बमोजिम संस्थाले सो त्रुटी सच्याउनु पर्नेछ, अन्यथा कट्टा गरेर राखिएको धरौटी रकमबाट कार्यालयले नै सो त्रुटी सच्याउने तर्फ कारवाही बढाउनेछ ।

३०. **वातावरण संरक्षण:** सम्बन्धित पक्षहरुबाट वातावरण संरक्षण ऐन, २०५३ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली, २०५४ विपरीतका कार्यहरु गर्नु गराउनु हुँदैन ।

अनुसूची-१

उपभोक्ताले व्यहोर्नु पर्ने अंशको तालिका
तालिका नं. १

सिंचाइ योजना/प्रणालीको किसिम	मुहानको काममा लागतको प्रतिशत	मूलनहरको काममा लागतको प्रतिशत	शाखा/उपशाखा/ प्रशाखा नहरको लागतको प्रतिशत	कुलोमा लागतको प्रतिशत
(क) नयाँ निर्माण				
ठूला/ बृहत/ बहुउद्देश्यीय सि.आयोजना	०	०	०	३
मझौला सि. आयोजना	०	०	३	५
साना सि. आयोजना	१५			
(ख) सुदृढीकरण				
ठूला/ बृहत/ बहुउद्देश्यीय सि.आयोजना	०	०	३	५
मझौला सि. आयोजना	०	०	५	७
साना सि. आयोजना	७			
मर्मत संभार (AMIS, FMIS)	१०			

तालिका नं. २

नयाँ प्रविधि (नयाँ निर्माण)	मुहानको काममा लागतको प्रतिशत	मूल प्रवाहक/स्टोरेज टैंक/मेन पाइपको काममा लागतको प्रतिशत	वितरण प्रणाली/ स्पीड्लर/ ड्रीप पाइपको काममा लागतको प्रतिशत
नयाँ प्रविधिमा आधारित सि. प्र. तथा माइको इरिगेशन	०	५	२५

तालिका नं. ३

भूमिगत सिंचाइ	ट्युबवेल, पम्प र पम्प हाउसको काममा लागतको प्रतिशत	वितरण प्रणालीको काममा लागतको प्रतिशत	विद्युतीकरणको काममा लागतको प्रतिशत
(क) नयाँ निर्माण			
डीप ट्युबवेल	३	५	०
(ख) सुदृढीकरण			
डीप ट्युबवेल सुदृढीकरण/ आवधिक मर्मत	५	२०	०

तालिका नं. ३.१

भूमिगत सिंचाइ	ट्युबवेल जडान	पम्प तथा वितरण प्रणालीको काममा लागतको प्रतिशत	विद्युतीकरणको काममा लागतको प्रतिशत
नयाँ निर्माण			
स्यालो ट्युबवेल	०	५०	०

तालिका नं. ४

लिफ्ट सिंचाइ / बैकल्पिक उर्जा सिंचाइ	सम्पवेल र पम्प हाउस को काममा लागतको प्रतिशत	मूलनहर/मेनपाइप/स्टोरेज टैंक	वितरण प्रणालीको काममा लागतको प्रतिशत	विद्युतीकरणको काममा लागतको प्रतिशत
(क) नयां निर्माण				
साना तथा मझौला	०	५	१०	०
ठूला तथा वृहत	०	०	१०	०
(ख) सुदृढीकरण				
ठूला तथा वृहत प्रणालीहरूको सुदृढीकरण/ आवधिक मर्मत संभार	०	५	१५	०

द्रष्टव्य:

१. भूमिगत सिंचाइ तर्फ स्यालो तथा डीप ट्युववेलको विद्युत महशूल र संचालन खर्च सम्बन्धित जल उपभोक्ता संस्थाले ब्यहोर्नु पर्नेछ ।
२. खडेरी, बाढी, पहिरो, अनिकाल जस्ता अप्रत्यासित प्राकृतिक प्रकोपहरूको प्रभाव कम गर्न त्यस्ता क्षेत्रहरूमा गाउँपालिका वा संघिय सरकारले तत्काल सिंचाइका विशेष कार्यक्रम संचालन गर्न सक्नेछ ।
३. आयोजना निर्माणका लागि आवश्यक जग्गा संबन्धित जल उपभोक्ता संस्थाले नै उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

अनुसुची-२
दफा १० (३) संग सम्बन्धित
संस्था दर्ता आवेदनको ढाँचा

श्री प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू
छथरजोरपाटी गाउँपालिकाको कार्यालय
जोरपाटी, धनकुटा ।

महोदय,

हामी तपसिल उपभोक्ताले पूर्वाधार विकाश ऐन, २०७६, सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण निर्देशिका, २०७६ को अधिनमा रहि देहायको मुहान र उभोक्ता सदस्य रहने गरि संस्थाको २ प्रति विधान सहीत यो निवेदन पेश गर्दछौ ।

- १ उपभोक्ता समितिको नाम र ठेगाना:
- २ उपभोक्ता समितिको उद्देश्य:
- ३ मुहान रहेको स्थान नाम/ठेगाना:
- ४ उपलब्ध पानीको परिमाण:
- ५ आयोजना लागत मुल्य:.....
- ६ आयोजना शुरु गर्ने मिति:.....
- ७ उपभोक्ताले आयोजनमा व्यहोर्नु पर्ने अंश तालिका (अनुसुची-१):.....
- ८ अन्य कागजातहरु
 - क) सम्पूर्ण सदस्यहरुको नागरिकताको प्रतिलिपी
 - ख) लाभान्वीत घरधुरी संख्या र क्षेत्रफल विवरण:
 - ख) सरजमिन मुचुल्का र वडा कार्यालयको सिफारिस (मुहान दर्ता नभएमा)
 - घ) संस्था दर्ता अधिकार प्रत्ययोजन

उल्लेखित व्यहोरा ठिक साचो हो भुटो ठहरे कानून बमोजिम सहुला वुभाउला भनि सहिछाप गर्ने:

सहि:

नाम:

पद:

ठेगाना:

मिति:

संस्थाको नाम र छाप:

अनुसूची-३
दफा १० (६) संग सम्बन्धित

छथर जोरपाटी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
जोरपाटी, धनकुटा

जल उपभोक्ता संस्था दर्ता प्रमाण-पत्र

दर्ता नम्बर:
मिति:

पूर्वाधार विकास सम्बन्धी ऐन, २०७५, सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण निर्देशिका, २०७६ को परिच्छेद ३ को दफा १० वमोजिम श्री जल उपभोक्त संस्था दर्ता गरि यो प्रमाण-पत्र प्रदान गरिएको छ ।

प्रमाण-पत्र दिने अधिकारीको:

सहि:

नाम:

पद:

कार्यालयको छाप:

अनुसूची-४

दफा १२ संग सम्बन्धित

उपभोक्ता संस्था संग गरिने सम्झौता पत्र

छथरजोरपाटी गाउँपालिका शाखा (पहिलो पक्ष) र उपभोक्ता संस्था (दोश्रो पक्ष) बीच आयोजना/प्रणाली/काम सम्पन्न गर्न भएको सम्झौता-पत्र

योजना/कार्यक्रमको नाम : योजना/प्रणाली वा कामको नाम :

संस्थाको नाम : उपभोक्ता संस्था ठेगाना : जम्मा सम्झौता रकम रु.

उपभोक्ता समितिले जनश्रमदान वापत गर्नुपर्ने कार्य रु.

उपभोक्ता समितिले कार्य गरे वापत भुक्तानी हुने रकम रु.

काम शुरु गर्नुपर्ने मिति : काम सम्पन्न गर्नुपर्ने मिति :

शर्तहरू:

१. सबै कामहरू इन्जिनियरिङ्ग नर्म्स, प्राविधिक नक्शा, संलग्न प्राविधिक स्पेसिफिकेसन एवं शाखा वा पालिकाले तोकेको निर्देशनानुसार गर्नुपर्नेछ ।
२. सम्झौता बमोजिमको कार्य उपभोक्ता संस्था आफैले गर्नु पर्नेछ ; निर्माण व्यवसायी वा अन्य माध्यमबाट गराउन पाउने छैन ।
३. त्रुटी सच्याउने/भूल सुधार गर्ने अवधि सम्पूर्ण कार्य सम्पन्न भएका मितिले दिनको रहनेछ ।
४. संस्थाले पाउने प्रत्येक भुक्तानीबाट% रकम धरौटी वापत कट्टा गरिनेछ । यसरी कट्टा गरिएको रकम त्रुटी सच्याउने अवधिभर त्रुटि सच्याइसकेपछि र सो अवधि तामेल भइसकेपछि संस्थालाई फिर्ता गरिनेछ ।
५. उपभोक्ता संस्थाले कार्यालयबाट भुक्तानी पाएको रकम दुरुपयोग गरेको बुझिन आएमा छानबीन गरी दुरुपयोग भएजति रकम संस्थाका संलग्न पदाधिकारीबाट दामासाहीले सरकारी बाँकीसरह असूलउपर गरिनेछ ।
६. कुनै कारणवश काम सम्पन्न गर्नुपर्ने मितिभित्र संस्थाले कार्य सम्पन्न गर्न नसकेमा सो काम सम्पन्न गर्नु पर्ने म्यादभन्दा कम्तीमा ७ दिन अगावै कार्यालयमा उचित कारण खुलाई म्याद थपका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ जसउपर कार्यालयबाट सार्वजनिक खरीद ऐन, २०६३ को दफा ५६ तथा सार्वजनिक खरीद नियमावली, २०६४ को नियम १२० मा व्यवस्था भए बमोजिम कारवाही बढाइनेछ । तर एक आर्थिक वर्षबाट आर्को आर्थिक वर्षमा म्याद जाने गरी म्याद थप गरिने छैन ।
७. सम्पन्न कार्यको मर्मत संभार तथा संचालन नियम बमोजिम सम्बन्धित उपभोक्ता संस्था(..%)/कार्यालय(..%) वा ले गर्नु पर्नेछ ।
८. सार्वजनिक खरीद नियमावली, २०६४ को नियम ९७ को उपनियम ६ र ११ मा उल्लेख भएको अभिलेख उपभोक्ता संस्थाले अनिवार्य रुपमा राखी भुक्तानी माग गर्दा सोको प्रमाणित प्रतिलिपि पेश गर्नु पर्नेछ ।
९. उपभोक्ता संस्थाबाट संचालन हुने निर्माण कार्यमा लोडर, एक्स्काभेटर, डोजर जस्ता भारी उपकरणहरू प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
१०. उपभोक्ता संस्थाले सम्पादित कार्यको भुक्तानी माग गर्दा सो साथ प्राविधिक मूल्याङ्कन, बिल, भरपाइ र खर्चलाई प्रमाणित गर्ने कागजात सो संस्थाको बैठकबाट अनुमोदन गराई पेश गर्नु पर्नेछ ।
११. अन्य विषयको हकमा प्रचलित ऐनकानून तथा पालिकाको निर्देशनअनुसार हुनेछ ।

उपरोक्त बमोजिमको काम यसै साथ संलग्न परिमाणहरूको बिजक (Bill of Quantities)

मा उल्लेख भए बमोजिमको आइटमवाइज परिमाण र दरअनुसार गर्ने गराउने कुरामा दुबै पक्ष मन्जूर भई आज मिति का दिन सहीछाप गरिदियौं लियौं ।

उपभोक्ता संस्थाको तर्फबाट

दस्तखत :

नाम :

पद :

मिति :

कार्यालयको तर्फबाट

दस्तखत :

नाम :

पद :

मिति :

साक्षी :

साक्षी :

आज्ञाले,
प्रमाणिकरण गर्ने

.....
श्री केशव प्रसाद अर्याल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
छथर जोरपाटी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
जोरपाटी, धनकुटा १ नं. प्रदेश, नेपाल
मिति : २०७६ । ।